

**Валатоўская Ніна Аляксандраўна  
(Беларусь)**

**Дыялектныя назвы страў  
у беларускай і ўкраінскай мовах**

**Мэта** даследавання – выявіць заканамернасці арганізацыі сістэмы дыялектных назваў страў беларускай і ўкраінскай моў.

**Аб’ект** даследавання – дыялектныя назвы страў беларускай і ўкраінскай моў, вылучаныя шляхам суцэльнай выбаркі з дыялектных слоўнікаў згаданых моў.

**Прадмет** даследавання – сістэмныя адносіны ў дыялектных назвах страў блізкароднасных моў.

**Матэрыял** даследавання – 2870 лексем, прадстаўленых у дыялектных слоўніках беларускай (1671) і ўкраінскай (1222) моў.

**Метады** даследавання: апісальны, супастаўляльны, статыстычны, метады кампанентнага аналізу, элементы метаду лінгвагеаграфіі і этналінгвістычнай інтэрпрэтацыі.

- а) асноўны зыходны прадукт (мука / мяса / сала / рыба / бульба / яйка / крупы / агародніна / малако);
- б) кансістэнцыя (густыя / рэдкія);
- в) ступень складанасці прыгатавання (простыя / складаныя);
- г) спосаб спажывання (сырыя / смажаныя (вараныя));
- д) тэмпература спажывання (гарачыя / халодныя);
- е) час спажывання (снеданне / абед / вячэра).

- а) агульныя назвы стравы (бел. 100; укр. 49);
- б) назвы страў з мукі (бел. 462; укр. 455) – назвы бліноў (бел. 146; укр. 18); назвы хлеба і хлебабулачных вырабаў (бел. 316; укр. 437);
- в) назвы густых страў (бел. 765; укр. 462) – назвы страў з бульбы (бел. 337; укр. 194); назвы страў з мяса, сала і рыбы (бел. 306; укр. 133); назвы страў з яек (бел. 66; укр. 63); назвы каш з зерня (бел. 37; укр. 50); назвы страў з агародніны (бел. 19; укр. 22);
- г) назвы рэдкіх (негустых) страў (бел. 227; укр. 118);
- д) назвы страў з малака (бел. 117; укр. 138).

- а) міжмоўныя супадзенні (*каша'нка* 'крывяная каўбаса' – Брэстчына і *каша'нка* 'крывяная каўбаса' – заходнепалескія гаворкі Украіны);
- б) міжмоўная полісемія (бел. *ко'ржык* 'праснак, перапечка' – паўночна-заходнія гаворкі; укр. *ко'ржик* 'праснак', 'дранік' – заходнепалескія гаворкі);
- в) міжмоўная аманімія (бел. *дзеру'н* 'дранік' – палескія гаворкі; укр. *деру'н 1* 'дранік', *деру'н 2* 'туман' – заходнепалескія гаворкі).



- а) міждыялектная полісемія (укр. *пля'цок* 'корж з цеста' – заходневалынскія гаворкі, *пля'цок* 'корж з цеста', 'дранік' – заходнепалескія гаворкі);
- б) дыялектна-літаратурная полісемія (бел. *цы'мус* – Гродзеншчына – 'салодкая страва з тушанай морквы'; у літ. мове – полісемант: 1. 'аб вельмі прыгожым, вельмі цікавым, найлепшым'; 2. 'салодкая страва з тушанай морквы'; 3. 'што-н. вельмі істотнае, значнае');
- в) міждыялектная аманімія (бел. *корж 1* 'праснак', *корж 2* 'бясформенная нарасць' – Тураўшчына; *корж 1* 'праснак', *корж 2* 'зляжалае сена' – паўночна-заходнія гаворкі);
- г) дыялектна-літаратурная аманімія (бел. *марцыпа'ны* – Тураўшчына – 'вараныя буракі', літ. мова – 'кандытарскі выраб з міндальнага цеста').

- а) 'страва 1' – 'страва 2' (бел. *драчо'на* 'блін з дранай бульбы', 'ляпёшка з пшанічнай мукі з яйцамі і салам або маслам' – Магілёўшчына; укр. *лугу'міні* 'розныя стравы', 'від салодкай стравы з рысу або маннай крупы' – букавінскія гаворкі);
- б) 'страва' – 'не страва' (бел. *танту'ха* 'тоўчаная вараная бульба, камы', 'ступа' – Магілёўшчына; укр. *голостьо'б* 'посны боршч ці суп'; 'напалову апрануты чалавек' – Сумшчына);
- в) 'зыходны прадукт' – 'страва' (бел. *гру'ца* 'ячменныя крупы', 'каша або суп з гэтых круп' – сярэднебеларускія гаворкі; укр. *бульманя'ник* 'бульбіна', 'печаны корж з мукі, змешанай з бульбай' – бойкаўскія гаворкі).

- а) паводле зыходнага прадукта (бел. *аўся'нка* 'каша з аўсяных круп' – Гродзеншчына; укр. *картопля'нец* 'блін, прыгатаваны з дранай бульбы' – заходнепалескія гаворкі);
- б) паводле спосабу прыгатавання (бел. *вы'скрабачка* 'маленькая булачка хлеба, спечаная з рэшткаў цеста' – сярэднебеларускія гаворкі; укр. *зави'ванец* 'від пірага, рулет' – букавінскія гаворкі);
- в) паводле знешняга выгляду (бел. *шэра'к* 'шэры хлеб' – сярэднебеларускія гаворкі; укр. *шпа'ла* 'доўгі хлеб, які выпякаецца ў формах' – палескія гаворкі).



- а)** належаць да розных абрадаў (бел. *бо'нда* 'пірог для памінальнага стала', 'пірог, які пяклі да свята Вялікадня' – паўночна-заходнія гаворкі; укр. *кола'ч* 'святковы вясельны калач', 'калядны калач' – гуцульскія гаворкі);
- б)** назваюць абрадавыя і неабрадавыя стравы (бел. *пота'пцы* 'ежа з салодкага малака, у якое накрышаны хлеб', 'памінальная страва' – Тураўшчына; укр. *корова'й* 'вялікая баханка хлеба', 'вялікая баханка хлеба, спечаная на вяселле' – бойкаўскія гаворкі);
- в)** назваюць розныя стравы аднаго абраду (бел. *ба'біна каша* 'каша', 'яечня'; укр. *ко'ливо* 'абрадавая страва на памінках: вараная пшаніца, запраўленая мёдам або цукрам', 'абрадавая страва на памінках: парэзаны на дробныя кавалкі белы хлеб' – гуцульскія гаворкі).

Дзякуй за ўвагу!